

УДК 330:322

І. С. Івахненко,
аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

У статті розглянуто стан інвестиційної діяльності в Україні, окреслено основні напрями покращення формування інвестиційних ресурсів та активізації інвестиційного процесу.

In the article the investment situation in Ukraine is reviewed, the formation of investment resources and stirring of investment process is outlined.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційні ресурси, іноземне інвестування.

ВСТУП

Необхідною передумовою розвитку економіки є підвищення інвестиційної активності інвесторів у країні, збільшення інвестиційних ресурсів та ефективне їх використання. Тому дослідження тенденцій розвитку ринку інвестицій є актуальним і має важливе практичне значення. Саме інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі й визначають конкурентні позиції країн на світових ринках. Інвестиційна діяльність, а також сукупність практичних дій з реалізації інвестицій є одним з основних засобів зростання національного доходу. Все це зумовлює необхідність аналізу інвестиційної діяльності, її форм, видів та сучасного стану розвитку в Україні для подальшого виявлення основних напрямів розвитку інвестиційної сфери в економіці країни.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Проблеми інвестиційної діяльності та залучення інвестиційного капіталу в економіку України досліджували вітчизняні та зарубіжні учені, зокрема В. Беренс, Л. Борщ, А. Гальчинський, Л. Гітман, П. Самуельсон, Я. Хонко, І. Бланк, А. Діброва, І. Дорош, М. Кісіль, М. Коденська, І. Ліпсіц, О. Мертенс, А. Нешитой, А. Пересада, Г. Підлісецький, П. Рогожин, П. Саблук, В. Савчук, О. Старіков, Т. Хачатуров, В. Хобта, В. Шевчук та інші. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, питання інвестиційного процесу, джерел фінансування та напрямів активізації інвестиційної діяльності в Україні вимагають постійного дослідження проблем, пов'язаних з залученням інвестицій в країну.

Метою даної статті є дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності в Україні та визначення основних шляхів активізації інвестиційної діяльності в Україні, враховуючи наявний потенціал та можливості його реалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиційні процеси в Україні мають суттєвий вплив на розвиток ринкових відносин. Визначення сутності інвестицій та інвестиційної діяльності є важливим критерієм ефективності державного управління інвестиційним процесом в країні.

Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" інвестиціями можуть бути всі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект. Інвестиції можуть існувати в грошовій або матеріальній формах, у формі майнових прав та інших цінностей. Інвестиції у грошовій формі включають грошові кошти, цільові банківські вклади, паї і цінні папери. Інвестиції у матеріальній формі поділяються на рухоме і нерухоме майно [1].

Дослідження наукових праць, присвячених проблемам інвестиційної діяльності, свідчать про те, що саме поняття "інвестиція" в різних галузях економічної науки трактується неоднаково.

Як у вітчизняних, так і зарубіжних наукових працях найрозповсюдженішим є розуміння інвестицій як вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. З точки зору фінансової науки, інвестиції — це всі види активів, що вкладаються у господарську діяльність з метою отримання доходу. В економічній теорії інвестиції трактуються як видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал [2].

У макроекономіці під інвестиціями розуміється частка ВВП, яка не споживається в поточному періоді й забезпечує приріст капіталу в економіці. В розширеному трактуванні вони розглядаються як довгострокові вкладення капіталу у власній країні або за кордоном в підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти. В мікроекономіці інвестиції трактуються як процес створення нового капіталу (засобів виробництва і людського капіталу) [3].

Інвестиції в об'єкти підприємницької діяльності здійснюються в різноманітних формах. З метою врахування, аналізу і планування інвестиції класифікуються за багатьма ознаками. Загальновізною є класифікація інвестицій за об'єктами вкладання коштів (реальні і фінансові), за характером участі в інвестуванні (прямі й непрямі), за періодом інвестування (короткотермінові, середньотермінові, довготермінові, безтермінові), за

формами власності інвестора (приватні, державні, спільні), за територією інвестування (внутрішньо-державні, закордонні).

Особливого значення набуває поділ інвестицій на реальні і фінансові. Так, під фінансовими інвестиціями розуміють вкладення коштів у різноманітні фінансові інструменти (активи), серед яких найбільшу частку становлять вкладення коштів у цінні папери. В свою чергу під реальними інвестиціями розуміють вкладення коштів у реальні активи — як матеріальні, так і нематеріальні (іноді вкладення коштів у нематеріальні активи, пов'язані з науково-технічним прогресом, характеризуються як інноваційні інвестиції, або інновації). Таким чином, реальними інвестиціями є інвестиції, які скеровуються у речові елементи основного капіталу [4].

Економічні реформи, що відбуваються протягом останніх 10—15 років в Україні, вимагають значних довгострокових вкладень капіталу, тобто фінансових інвестицій.

Темпи економічного розвитку і ефективність функціонування фінансового ринку значною мірою визначаються інтенсивністю інвестиційної діяльності в країні. Необхідність інвестиційних вкладень в економіку стала очевидною для всіх господарюючих суб'єктів з моменту вступу України на шлях ринкових перетворень. Але розвиток економіки держави неможливий без активної інвестиційної політики і ефективного використання інвестиційного потенціалу національної економіки.

Однак, на сьогоднішній день в Україні інвестиційна активність внутрішніх та зарубіжних інвесторів значною мірою стримується за рахунок несприятливого інвестиційного клімату, який є наслідком цілого ряду зовнішніх та внутрішніх факторів.

Так, серед основних факторів, що стримують активність інвестиційних процесів, необхідно виділити наступні:

- зниження фінансових можливостей бюджетів всіх рівнів, а також господарюючих суб'єктів та населення;
- недосконалість і часті зміни законодавчої і нормативно-правової бази;
- слабка розвиненість фондового ринку і ринку капіталів;
- відсутність системи страхування ризику інвесторів;
- нестабільна політична ситуація в країні.

Послаблення фінансового сектора економіки світовою економічною кризою, також сприяло зниженню темпів приросту обсягу іноземних інвестицій в Україну.

Аналізуючи дані табл. 1, за 2009 рік темпи приросту інвестицій в основні фонди знизились майже в чотири рази порівняно з 2004—2008 роками, коли відмічався постійний ріст інвестицій в основні засоби. Відомо, що реконструкція, технічне та технологічне переозброєння діючих підприємств, будівництво об'єктів соціального призначення безпосередньо залежать від обсягів інвестицій в основний капітал. Отже, виходячи з наведених статистичних даних, можна зробити висновок про згортання інвестиційної діяльності в Україні в 2009 році.

Якщо говорити про інвестиційну діяльність держави, то одним із чинників призупинення інвестиційної діяльності є спрямування основної частини бюджетних коштів на погашення зовнішнього державного боргу та фінансування соці-

Таблиця 1. Дослідження динаміки інвестиційних процесів в Україні (в порівняльних цінах) [5]

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (січень-вересень)
Валовий внутрішній продукт, млрд грн.	345,11	441,45	544,15	720,73	949,86	207,09
Індекс інфляції, в процентах до грудня попереднього року	109,0	113,5	109,1	112,8	125,2	100,8
Інвестиції в основні фонди, млрд грн.	75,71	93,1	125,5	188,5	233,1	54,1
Прямі іноземні інвестиції, млн дол. (на кінець року)	8353,9	16375,2	21186,0	29489,4	35723,4	37965,7

альних видатків. Так, в 2006 році валовий зовнішній борг України склав 14,9 млрд дол. США, а протягом 2007 року зріс на 55% і досяг 30 млрд дол. США. На 1 січня 2008 року зовнішній державний борг досяг 84,5 млрд дол. США, що склало 60,2% до ВВП, і до кінця року збільшився ще на 25,6% та досяг 21 млрд дол. США, а на 1 січня 2009 року склав 56,7% до ВВП, що в грошовому еквіваленті склало 103,2 млрд дол. США [6]. Аналіз динаміки зовнішнього державного боргу свідчить про його зростання.

Аналізуючи таблицю (табл. 1), доцільно також розглянути стан іноземного інвестування. Їхній загальний обсяг є абсолютно недостатнім і не зможе кардинально поліпшити економічний стан в країні. Вплив інвестиційних чинників економічного розвитку внаслідок обмеженості фінансових ресурсів національної економіки суттєво ослаблений, що поглиблює фінансове та технічне виснаження виробничих фондів.

Ріст прямих іноземних інвестицій в 2008 та 2009 році пов'язаний в першу чергу з наданими Україні кредитами іноземними банківськими установами для подолання наслідків кризи. Істотне покращення організації інвестиційної діяльності в Україні неможливе без вирішення питань фінансового забезпечення її розвитку. Завдання активізації інвестиційного процесу промислових підприємств останнім часом стає переважно проблемою пошуку джерел фінансування інвестиційних проектів, проблемою акумуляції накопичень, їх збереження і цільового використання.

Вирішення проблеми недостатності фінансових ресурсів у середині країни можливе за рахунок зовнішніх надходжень. У зв'язку з цим роль іноземних інвестицій в розвитку економіки перехідного періоду останнім часом істотно зростає. У більшості розвинутих країн, таких як США, Німеччина, Великобританія, іноземні інвестиції стали стимулом для розвитку і росту внутрішніх інвестицій. Суперечки відносно необхідності і доцільності залучення іноземного капіталу в економіку країни-реципієнта як в іноземній, так і у вітчизняній літературі ведуться давно. Не дивлячись на існуючі недоліки залучення іноземних інвестицій, більшість економістів є прихильниками їх залучення в умовах гострої недостатності фінансових ресурсів і сучасних технологій. При цьому відкриття країни перед іноземними інвесторами не повинно проходити стихійно. Тільки за допомогою вдалого використання системи стимулів, обмежень і пільг можливо досягти оптимальної відповідності інтересів експортерів капіталу потребам країни-реципієнта [7].

Загалом джерелами інвестиційних ресурсів найчастіше виступають власні джерела суб'єктів господарювання (прибутку підприємства, амортизаційних відрахувань, доходів від продажу частини основних фондів) і розгляда-

ються як найбільш надійне джерело. Слід відмітити, що в тих соціально-економічних умовах, які склалися в Україні на сьогодні, фінансування інвестицій із власних джерел підприємств ускладнене внаслідок їх обмеженості. Низький рівень менеджменту і фінансові чинники не дають можливості українським підприємствам формувати власний інвестиційний потенціал. Адже саме інвестиційний потенціал визначає можливості підприємства інвестувати грошові кошти в різні види господарської діяльності, фінансові інструменти, у власні фактори виробництва з метою забезпечення умов для розширеного відтворення і отримання очікуваного прибутку. Для поліпшення зростання власних коштів доцільно проводити політику реструктуризації і фінансового оздоровлення шляхом цільового фінансування, що дозволить не тільки покращити економічний стан вітчизняних підприємств, підвищити і більш раціонально використати їх інвестиційний потенціал, але і стане поворотним моментом в несприятливому на даному етапі розвитку економічних процесів в Україні.

Використання зовнішніх джерел інвестування (кредитів, отримання коштів за рахунок емісії цінних паперів, вкладень зарубіжних інвесторів, використання лізингу) в сучасних умовах ускладнено цілою низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, вказаних вище. В країнах з розвинутою економікою значним резервом інвестиційних ресурсів є заощадження фізичних осіб. Однак і це джерело інвестування в Україні є маловірогідним внаслідок низького рівня довіри населення до кредитних установ та внаслідок суттєвого зниження його доходів.

Однак, несприятливий інвестиційний клімат є серйозною перешкодою і на шляху залучення іноземного капіталу в економіку України. Основними формами залучення іноземного капіталу стали вкладення у вигляді грошових засобів, рухомого і нерухомого майна та цінних паперів. Найбільш розповсюдженими способами залучення прямих іноземних інвестицій є створення спільних підприємств, які повністю належать іноземним інвесторам, та створення спеціальних економічних зон.

За оцінками економістів, загальна потреба в інвестиціях у виробничу сферу України складає не менше 40 млрд дол. Насправді, іноземними інвесторами у вітчизняну економіку було вкладено лише 5,53% від загальної потреби в інвестиціях. Тобто спостерігається значний розрив між попитом на інвестиції та їх пропозицією. Серед основних причин такої ситуації слід виділити недостатнє техніко-економічне обґрунтування інвестиційних проектів, що значно знижує кількість якісних і перспективних інвестиційних проектів.

На наш погляд, не варто розглядати іноземні інвестиції як виключний спосіб виведення країни з економічної кризи. В цій ситуації необхідно вирішити завдання ефективного використання інвестиційного потенціалу підприємств і регіонів України.

Досліджуючи досвід організації інвестиційної діяльності в розвинутих країнах і державах з трансформаційною економікою, можна сказати, що її ефективна організація і здійснення інвестиційної діяльності залежить від стану державного регулювання, а саме: виваженої пільгової податкової політики, державної фінансової підтримки суб'єктів господарювання і цільового стимулювання пріоритетних галузей економіки. В промислово розвинутих країнах пріоритетним в системі інструментів державного регулювання інвестиційних процесів є використання таких фінансових стимулів як надання кредитів з низькими відсотковими ставками, надання субсидій та ін., а фіскальні інструменти відходять на другий план, адже

зміни податкових ставок є безадресними, а фінансове стимулювання створює можливість направити зусилля на досягнення конкретних цілей [8].

З метою активізації залучення іноземних інвестицій та внутрішнього інвестування необхідно здійснити заходи, які підвищили б інвестиційну привабливість підприємств, галузей, та держави в цілому. Враховуючи досвід більшості зарубіжних країн, необхідно розробити комплексну програму залучення інвестицій, яка повинна передбачати наявність стабільної законодавчої бази; забезпечення фінансування пріоритетних галузей економіки України, державну підтримку реструктуризації об'єктів господарювання з метою підвищення їх інвестиційного потенціалу; зміну податкової політики: зниження податкового тиску, спрощення системи оподаткування; сприяння розвитку стабільного фондового ринку, який би відповідав міжнародним стандартам, створення сприятливих умов для залучення портфельних інвестицій; формування системи страхування інвестиційних ризиків. Також необхідно створювати на території України спільні страхові компанії (з участю іноземної сторони); створювати сприятливі податкові умови для розвитку малого і середнього бізнесу з метою подальшої їх участі в процесі інвестування; залучати до активної інвестиційної діяльності підприємства всіх форм власності та господарювання.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши стан інвестиційної діяльності в Україні, можна стверджувати, що в останні роки темпи росту інвестиційної діяльності в Україні знизились. Основними чинниками скорочення обсягів інвестування стали: правові, законодавчі, податкові, грошово-кредитні, страхові та інші внутрішні фактори економіки, на які свій вплив здійснила несприятлива фінансова кон'єктура в світі. Така ситуація вимагає здійснення цілеспрямованої державної інвестиційної політики, яка б сприяла зміцненню процесів накопичення інвестиційних ресурсів в Україні, впорядкуванню їх використання, збільшенню частки інвестиційного спрямування доходів.

Отримані в процесі дослідження результати можуть бути використані в навчальному процесі та практичній діяльності держави на шляху подолання світової фінансової кризи.

Література:

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. № 1560-XII.
2. Д'яконова І.І. Теоретичні та економічні основи інвестиційної діяльності / Д'яконова І.І. — Суми, 1998. — 65 с.
3. Держава та економічне зростання / [За ред. Кваснюка Б.Є.] — К.: Лібра, 2001. — 88 с.
4. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / Пересада А.А. — К.: Лібра, 1998. — 362 с.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Офіційний сайт Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>
7. Блохін В.С. Активізація інвестиційних процесів на фінансовому ринку / Блохін В.С. // Фінанси України. — 2003. — № 1. — С. 131—136.
8. Абрамович І. В. Напрями активізації державної політики щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України / Абрамович І. В. // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 1. — С. 16—19.

Стаття надійшла до редакції 28.12.2009 р.